

חֶלְקָה

כתב: ניר מנוסי איירה: מירב שאול

מה משמעותו של מנהג החלקה? למה נותנים לשערו של הבן לצמוח פרא שלוש שנים תמימות, ואז מספרים אותו בפעם הראשונה?

הספר אחד קשור במצווה מהתורה: כתוב בתורה שאין לאכול מעץ פרי במשך שלוש השנים הראשונות שלו, אלא רק מהשנה הרביעית. האדם הוא כמו עץ, והשער הצומח על ראשו הוא כמו פרי העץ. לכן אין לגזוז את השערות עד גיל שלוש.

אבל ישנו פירוש נוסף, עמוק יותר, המסביר את הקשר בין התספורת הראשונה לבין התחלת החינוך.

מה מייחד את השער של בני האדם? אצל בעלי החיים השער (אם יש להם) גדל על כל הגוף והוא קצר יחסית, ואילו אצל האדם כמעט כל השער מתרכז על הראש, והוא מתארך ומתארך כל הזמן. מה עוד מייחד את האדם לעומת החיות? המחשבות פמבון, המרוקזות גם הן פראש. עובדות אלו מעלות רעיון ציורי: שהשערות הן כמו מין מחשבות שאין להן די

מקום פראש, ולכן הן עולות על גדותיהן וגולשות החוצה. זו מחשבה משעשעת, והיא משתקפת גם במילה 'שערות'. המילה 'שערות' דומה למילה 'השערות', שפירושה מחשבות. והיא גם נשמעת כמו 'סערות'. כשמחפדים את שלוש המילים האלה אפשר להגיד שהשערות הן השערות סוערות, ולכן הן פורצות החוצה מהראש.

עכשיו אפשר להבין קצת יותר את המנהג לתת לשערות לצמוח עד גיל 3 ורק אז להתחיל לספר אותן. כאמור, גיל שלוש הוא 'גיל חינוך', ולכן עד גיל שלוש מותר לילד כמעט הכול: מותר לו לעשות מה שהוא רוצה ולהגיד מה שהוא רוצה. זה בדיוק מה שמסמלת הארכת השער: עד גיל שלוש נותנים לכל המחשבות הסוערות של הילד לשפוע בלי גבולות. השער הפורע מסמל שמותר לילד להיות קצת 'מופרע'.

מגיל שלוש החופש הזה נגמר ומתחילים לחנך את הילד: תתנהג יפה, תוותר לאחותך על הצעצוע, אל תחטוף, תגיד תודה, אל תדבר לא יפה ועוד ועוד. זה מה שמסמלת גזיזת

השער: מתחילים 'לגזור' את המחשבות הפרועות, ללמד את הילד שיש גבולות, ושלא כל מה שחושבים מותר לעשות: הרבה אסור, מעט מותר וחלק חייבים לעשות (את מה שמותר וחייבים מסמלות הפאות שבצידי הראש).

עכשיו תשאלו, למה לבנות לא עושים חלקה? אצלן גיל שלוש אינו גיל חינוך? ובכן, גם אצל בנות גיל שלוש הוא גיל חינוך, אלא שהחשש שהשערות הסוערות שלהן יפכו להיות מסוכנות כמו אצל הבנים קטן הרבה יותר. בנות עדינות יותר, נוטות פחות לאלימות, ולכן פחות צריך להקפיד לתקן את כל המחשבות השופעות מראשן. לכן לא חייבים לגזוז את שערן כלל. רק בגיל מאוחר יותר, כשאישה מתחנת, ההלכה (הדינים של היהדות שמבוססים על התורה) מחייבת אותה לכסות את השערות כדי להקדיש את עצמה מאוחר רגע לבעלה.

ייתם פעם ב'ציון' (הקבר) של רבי שמעון בר-יוחאי בהר מירון? ביום ל"ג בעומר עשרות אלפים חוגגים שם את ה'הילולה' של רבי שמעון, אבל גם בימות השנה הרגילים יכול מי שנוסע לשם לראות מחזה יפה ומיוחד: משפחות שלמות עולות למקום לחגוג את יום ההולדת השלישי לבנם באזור סביב הציון.

ואולם אין זו מסיבה רגילה: בתחילת המסיבה השער של בעל השמחה ארוך-ארוך כמו של ילדה, ובסופה השער שלו קצר-קצר, שער של ילד. כן, באמצע המסיבה מספרים את הפעוט בן השלוש בפעם הראשונה! תספורת חגיגית כזאת לא תראו בשום מקום אחר: הילד עומד באמצע, וכל בני המשפחה והמוזמנים ניגשים אליו זה אחר זה וגוזזים קווצת שער מרעמת שערותיו. צריך להקפיד להשאיר קצת פאות בצדי הראש, ויש הנוהגים להשאיר פאות ארוכות.

תספורת מיוחדת זו נקראת 'חלקה'. יש לה גם שם ביידיש, אבל קשה יותר להגות אותו: אוּפּשֶׁרְנִישׁ. החלקה הוא מנהג יהודי קדום, ומשפחות רבות מכל העדות מקיימות אותו כדי לציין את גיל שלוש. גיל שלוש הוא גיל חשוב ביהדות והוא נקרא 'גיל חינוך': זהו הגיל שבו הבנים מתחילים ללמוד תורה, ובאופן כללי מתחילים לחנך את הילדים לקיים את המצוות ולהקפיד על כל מה שאסור ומותר. אף כי רבים אוהבים לעשות את החלקה דווקא בהר מירון, אין זה החלק העיקרי של המנהג, ורוב האנשים עושים את החלקה בבתיהם.

